

АКТУАЛЬНА ТЕМА**ВСТУП**

У відповідь на критичне загострення взаємовідносин суспільства і природи у другій половині ХХ ст. людство почало дедалі активніше об'єднувати зусилля для пошуку шляхів виходу із ситуації, що склалася.

Найвагомішими документами, спрямованими на призупинення деградації компонентів природи та нові принципи організації життєдіяльності людини, слід назвати документи, прийняті на всесвітніх самітах ООН в Ріо-де-Жанейро (1992, 2012), Йоганесбурзі (2002), зокрема «Порядок денний на ХХІ ст.» та три глобальні конвенції: Конвенція з біологічного різноманіття, Рамкова конвенція про зміну клімату, Конвенція про боротьбу з опустелюванням у тих країнах, що потерпають від серйозної посухи та/або опустелювання. Зазначені документи Ріо базуються на принципах концепції сталого (збалансованого) розвитку, головний з яких – нинішнє покоління людей повинно користуватися ресурсами природи так, щоб зберегти їх і для наступних поколінь. Досягти цього можна тільки шляхом комплексного врахування економічних, екологічних та соціальних складових розвитку. Перехід до сталого розвитку було визначено головним завданням для людства на ХХІ століття.

Для України питання переходу до моделі сталого (збалансованого) розвитку є особливо актуальним. Зумовлено це тим, що процес природокористування в Україні впродовж практично всього двадцятого століття відбувався на основі домінування ресурсовитратних, природовиснажливих, екстенсивних підходів. Це призвело до руйнування та деградації усіх компонентів природних комплексів країни та, водночас, не забезпечило економічного процвітання держави, зумовило появу значної кількості проблем соціального порядку.

Так, в 2013 р. обсяг ВВП країни становив тільки близько 70% показника докризового 1990 р. Як результат, показник виробництва ВВП на одну особу в Україні значно поступається середньосвітовому значенню.

Дієвість запропонованих механізмів протягом десятиріч залишається предметом дискусій, водночас зрозуміло, що і національний, і глобальний прогрес знаходяться в цілковитій залежності від конкретних рішень, політик і міри їх виконання на всіх рівнях, всіма членами суспільства.

Моніторинг глобальних конвенцій, результати якого публікуються у формі звітів, дає підстави констатувати як успіхи, так і невдачі щодо окремих цілей, але, зважаючи на ту критичну межу, якої людство досягло у відносинах з природою, відмова від подібних зусиль призведе лише до зростання навантажень та ризиків. Ілюстрацією до останньої тези можуть стати висновки четвертого звіту Конвенції з біологічного різноманіття, де зазначається, що окремі цілі Стратегічного плану в галузі збереження та сталого використання біорізноманіття, зокрема збереження не менше ніж 17% суходолу та внутрішніх вод, будуть, за всіма ознаками, виконані у встановлений термін (до 2020 р.). У цьому ж звіті констатують, що «екстраполяція низки індикаторів свідчить про те, що виходячи з поточних тенденцій, навантаження на біорізноманіття будуть, як і раніше, зростати принаймні до 2020 року, і що стан біорізноманіття продовжуватиме погіршуватися. І це, незважаючи на різко посилене реагування суспільства на втрату біорізноманіття і на те, що воно, судячи з національних планів і зобов'язань, буде, як очікується, продовжувати посилюватися до кінця поточного десятиріччя».

Отже, відновлення порушених екосистем потребує певного часового проміжку і комплексності дій.

Україна, з огляду на ступінь деградації довкілля, зацікавлена у виконанні «Порядку денного на ХХІ ст.» та конвенцій Ріо насамперед з внутрішніх національних міркувань. Уже розроблено чимало підходів та механізмів, що мали б забезпечити рішучі кроки в цьому напрямі. Офіційні представники України підписали відповідні документи, взявши участь у самітах ООН. Згодом конвенції були ратифіковані в парламенті і, на жаль, лише вони визнані на державному рівні.

Та навіть таке обмежене визнання глобальних світоглядних трендів дає підстави для впровадження нової ідеології сталого споживання і виробництва, що базуються на розумінні обмеженості ресурсів, економічної цінності екосистем та, головне, залежності між екологічними властивостями компонентів природи і якістю життя населення. Ця нова ідеологія формується через засоби масової інформації, освіту, просвіту, відповідну законотворчу діяльність держави. Процес виконання «Порядку денного на ХХІ ст.» в Україні, що оцінюється у десятирічних звітах, є складним і не завжди результативним. Але певні зрушення можуть бути досягнуті за рахунок додаткових заходів, проектів і програм, що сприяли б формуванню інституційного середовища, «дружнього» для впровадження сталого розвитку.

Тому метою вміщених у цій рубриці журналу публікацій, що базуються на SWOT- та GAP-аналізі політик, програм, законів, законодавчих актів у галузі екології, природних ресурсів та соціальних проблем стосовно врахування у них положень конвенцій Ріо, є підготовка рекомендацій щодо їх вдосконалення та актуалізації.